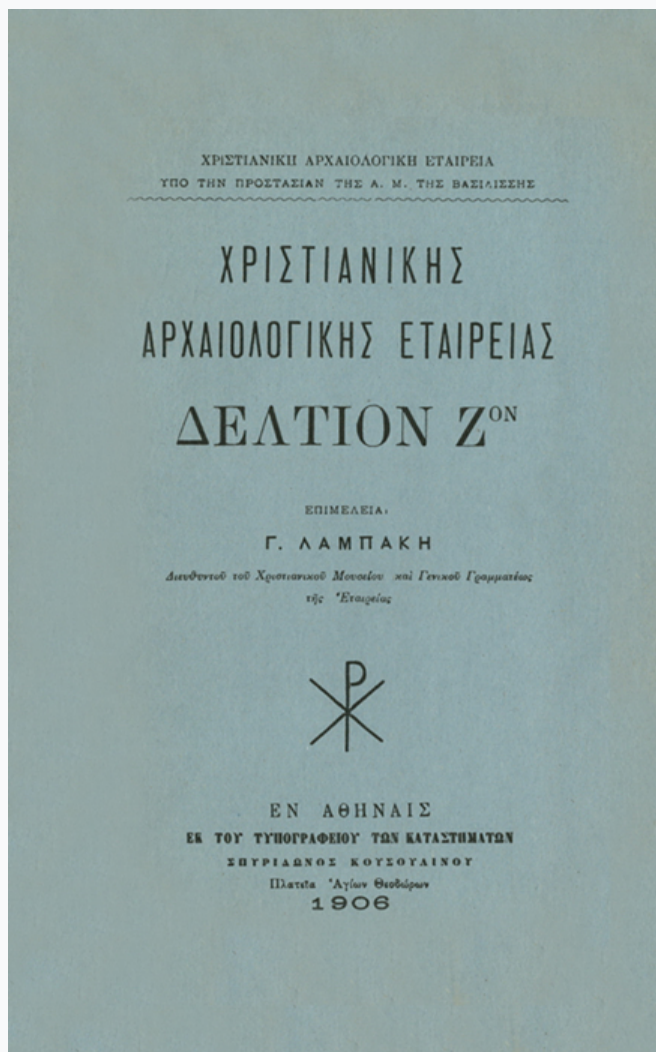

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 7 (1906)

Δελτίον ΧΑΕ 7 (1906), Περίοδος Α'

Υπόμνημα προς την σεβαστήν Βουλήν των Ελλήνων

(ΧΑΕ) ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

doi: [10.12681/dchae.1627](https://doi.org/10.12681/dchae.1627)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΧΑΕ). (2013). Υπόμνημα προς την σεβαστήν Βουλήν των Ελλήνων. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 7, 72-86. <https://doi.org/10.12681/dchae.1627>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Υπόμνημα προς την σεβαστήν Βουλήν των Ελλήνων

Δελτίον ΧΑΕ 7 (1906), Περίοδος Α' • Σελ. 72-86

ΑΘΗΝΑ 1906

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝ ΒΟΥΛΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (*)

Κύριοι Βουλευταί,

Υπό την Ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τῆς Βασι-
λίσσης, διὰ σειράς Βασιλικῶν Διαταγμάτων τῆς 6 Μαρτ.
1885, τῆς 26 Φεβρ. 1890, τῆς 14 Φεβρ. 1901 καὶ τῆς
12 Φεβρ. 1903, διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. $\frac{10734}{8611}$ καὶ $\frac{17618}{15294}$ Ὑπουργι-
κῶν Ἐγκυκλίων, καὶ διὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. $\frac{159}{930}$ καὶ $\frac{2555}{272}$ Ἐγκυ-
κλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπὸ εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν λει-
τουργεῖ ἐν Ἀθήναις ἡ ἡμετέρα Χριστιανικὴ Ἀρχαιολο-
γικὴ Ἑταιρεία.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας ἐστὶν ἡ περισυναγωγὴ καὶ διά-
σωσις τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ εὕρισκομένων τῆς
Χριστιανικῆς Ἀρχαιότητος μνημείων καὶ ἱερῶν κειμηλίων,
ὧν ἡ σπουδὴ καὶ μελέτη συμβάλλουσι πρὸς διαφώτισιν τῆς
καθόλου ἐνιαίας πατρίδος ἡμῶν ἱστορίας καὶ τέχνης.

Ἡ Ἑταιρεία συντηρεῖ :

- α') ΜΟΥΣΕΙΟΝ ὑπὸ τὸ ὄνομα « Μουσεῖον τῆς Χριστια-
νικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τέχνης ».
- β') ΣΥΛΛΟΓΗΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ.
- γ') ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ.
- δ') ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗΝ.
- ε') ΑΡΧΕΙΟΝ.

(*) Ὑπεβλήθη τῇ 13 Μαρτίου 1907.

Παραλλήλως δὲ πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπὸν αὐτῆς ἡ Ἐταιρεία σκοπεῖ τὴν ἰδρυσιν, *Χριστιανικῆς Πινακοθήκης* πρὸς μὲρῶσιν Ἑλλήνων ἀγιογράφων, ὅπως οὗτοι μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης σπουδάζωσι καὶ ἀκολουθῶσι τοὺς παραδεδεγμένους ἀρχαίους καὶ σοβαροὺς τύπους τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μέχρι τοῦδε ἡ ἡμετέρα Ἐταιρεία διέσωσεν ἐν τῷ Μουσείῳ αὐτῆς περὶ τὰς 10 χιλ. πολυτίμων ἀντικειμένων τῆς ἱστορίας καὶ τέχνης, μεγίστης ἀξίας ἀρχιερατικά καὶ ποικίλα ἱερὰ ἄμφια, χειρογράφους κώδικας Εὐαγγελίων καὶ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, Αὐτοκρατορικὸν χρυσόβουλον Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ἐξόχου τέχνης εἰκόνας, λεπτεπιλέπτου τέχνης σταυροὺς, πολυτίμους λίθους, δακτυλιολίθους, πολύτιμα ἱερὰ σκεύη, μεγάλην συλλογὴν κεραμοπλαστικῶν στοιχείων καὶ μαρμαροψηφοθετημάτων ἀρχαίων ναῶν τῆς Ἐφέσου, Χαλκηδόνος, Μιστρᾶ κλ.

Περιέγραψεν ἀπὸ ἀπόψεως Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ πληθὺν μερῶν τῆς ἀλυτρώτου πατρίδος, Μακεδονίας, Ἁγίου Ὄρους, Παλαιστίνης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας, ἧς ἐξήτασε τὴν Ἐφесον, Σμύρνην, Πέργαμον, Θυάτειρα, Μαγνησίαν, Σάρδεϊς, Φιλαδέλφειαν, Λαοδίκειαν, Ἱεράπολιν Χώνας, Κολοσσᾶς κλ.

Ἐφωτογράφησε περὶ τοὺς 1500 ἱεροὺς Ναοὺς, Μονὰς καὶ ἱερὰ μνημεῖα καὶ κειμήλια.

Κατεμέτρησε περὶ τοὺς 200 ἱεροὺς ναοὺς καὶ Μονὰς.

Συνέλεξε περὶ τὰ 500 διάφορα ἱστορικά καὶ ἐθνολογικά ἐπίθετα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου, περὶ τὰ 700 ὀνόματα ἀγιογράφων μετὰ περιγραφῆς τῶν ἔργων αὐτῶν.

Ἀνιέγραψε περί τὰς 5000 ἐπιγραφῶν διαφόρων χριστιανικῶν μνημείων καὶ ἱερῶν κειμηλίων κλ.

Ἐκδίδωσιν ἴδιον Δελτίον, ἐν ᾧ κατ' ἔτος λογοδοτεῖ, ἐκθέτουσα τὰς ἐργασίας αὐτῆς, καὶ ἐν τέλει **συμμετέχει** τῶν ἐκάστοτε Διεθνῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν συνεδρίων κλ.

ΑΙ ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ

Ἱστορικῶς ἐστὶν ἀναντίρρητον, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐφώτισε καὶ διέπλασε πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Αὐτὸς δὲ ὁ Χριστιανισμὸς ἦτοί ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ αἰῶνα συνεῖχε καὶ συνεκράτει ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις τὴν ἐθνικὴν ὑπόστασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀπετέλει τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ φιλολογία ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ὑπῆρξε φιλολογία ἐθνικὴ, καὶ τὰ δι' αἰῶνων ἀδιάλειπτα μνημεῖα ταύτης ἐν βιβλίοις καὶ ἐπιγραφαῖς καὶ ποικίλοις ἔργοις τῆς Χριστιανικῆς τέχνης ἐγένοντο μνημεῖα καὶ τεκμήρια τῆς συνοχῆς καὶ ἀδιασπᾶστου ἐξελιξέως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ δὲ κηρύξαντες πρὸ δεκαετηρίδων, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς σήμερον οὐδεμίαν ἔχομεν σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ὅτι μέγα μέρος τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ αὐταὶ αἱ ἰστέφαγοι Ἀθηναὶ ἀπὸ τοῦ 5' αἰῶνος, ἐπὶ 400 ἔτη ἔμειναν ἔρημοι καὶ ἀκατοίκητοι καὶ δὴ ὅτι τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, πάντες οὗτοι οἱ κηρύξαντες ὡς δόγμα τὸν ἐπελθόντα δῆθεν κατὰ τὸν μεσαῖωνα δλεθρον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς ἑλληνικαῖς χώραις, εἶδον τὰς θεωρίας αὐτῶν καταπιπτούσας κατὰ μέγα μέρος καὶ διὰ τῶν φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μνημείων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, ἐξ ὧν καταφανὲς καθίσταται πόσον ἡ ἱστορία καὶ ἡ

ἀρχαιολογία τῆς Ἐκκλησίας ἐμπεδοῖ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς καθ' ἅπαντας τοὺς αἰῶνας ἐνότητος τοῦ ἔθνικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ εἶνε ἀχώριστος ἀπὸ τῆς καθόλου ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

Ἄφευδές μαρτύριον τούτων ἀποτελοῦσιν αἱ ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἀνάριθμητοι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαί, Ἐκκλησῆσαι, εἰκόνες καὶ λοιπά.

Οὐδεὶς πλέον ἀμφισβητεῖ, ὅτι οἱ χριστιανικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος εἰσὶν ἄξιοι σοβαρᾶς μελέτης καὶ βαθείας ἐρεύνης.

Ἄλλὰ τίς ἄλλος πλὴν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας συστηματικῶς ἐρευνᾷ καὶ σπουδάζει τὴν ἔθνολογικὴν ταύτην ἱστορίαν τᾶς ἡμετέρας Πατρίδος ;

ΚΡΙΣΕΙΣ ΞΕΝΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ ΑΥΤΗΣ

Τίς δὲ ἡ ἐπωφέλεια, ἣν ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία παρέχει εἰς τὰς μεσαιωνικὰς σπουδὰς τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος δεικνυσι πληθὺς κρίσεων εἰδικῶν σοφῶν ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ πλέον ὁμολογοῦσα, ὅτι μόνον ἡ Ἑταιρεία ἡμῶν μεριμνᾷ περὶ τῆς σπουδῆς καὶ διασώσεως τῶν πολυτίμων μνημείων τῆς Χριστιανικῆς τέχνης.

Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ τούτων λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ παραθέσωμεν ὧδε μικρὰ ἀποσπάσματα.

Τὸ ἀγγλικὸν **The Reliquary**, ἑξαῖρον τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας, εὐμενεστάτας κρίσεις δημοσιεύει περὶ τῶν φροντίδων πρὸς διάσωσιν τῆς Μονῆς Δαφνίου. (Vol. III. 1889. N. σελ. 252).

Εἰς τὸ **Antiquary** (London Δεκέμβριος 1890 σελ.

230) δημοσιεύεται ὅτι μεγίστη ἡ ἀξία τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, κατορθώσασης νὰ ἰδρυνθῇ Χριστιανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, ἐν ᾧ διεσώθησαν πολλοῦ λόγου ἀξία κειμήλια τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας.

Ὁ πολὺς **F. X. Kraus**, ὁ διάσημος καθηγητῆς καὶ συγγραφεὺς τῆς Real-Encyclopädie der Christlichen Alterthümer λέγει, ὅτι αἱ δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας παρέχουσι μεγίστης ἀξίας εἰδήσεις εἰς τοὺς ἐν τῇ Δύσει δι' ἀντικείμενα τελείως αὐτοῖς ἄγνωστα καὶ μάλιστα διὰ τὰ ἀπὸ τῆς χριστ. νομοματικῆς συμπεράσματα. (Repertorium für Kunstwissenschaft. XIX. 1896. σελ. 11).

Ὁ αὐτὸς **Kraus** περιγράφων τὰ δημοσιευόμενα ἔργα τῆς Ἐταιρείας, ὀνομάζει αὐτὰ πλήρη ἀξίας, καὶ εὐχεται τὴν δημοσίευσιν πλείστων ἔργων τοιούτων. (Repertorium für Kunstwissenschaft XXII. 1899. σελ. 16).

Ὁ δεινὸς καθηγητῆς τοῦ ἐν Greifswald Πανεπιστημίου κ. **V. Schultze** λέγει ὅτι τίποτε δὲν δύναται νὰ χαρακτηρῶσιν λαμπρότερον τὴν ἀξίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ὅσον τὸ γεγονὸς, ὅτι κατώρθωσε νὰ ἰδρυσθῇ ἐν Ἀθήναις Χριστιανικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. (Die Christliche Alterthumwissenschaft im letzten jahrzehnt).

Ὁ αὐτὸς. "Οὐ αἱ δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας εἰσὶ πολὺμοῖ καὶ παρέχουσι πλοῦτον διδασκαλίας. (Theol. Ltblt. Leipzig 1890. N° 29 σελ. 280—281).

Ὁ αὐτὸς. "Οὐ αἱ περὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀγιογραφίας μελέται τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Ἐταιρείας εἰσι μεγάλης ἀξίας διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτοῦ μέθοδον καὶ σαφήνιαν, διὰ τὰ ἐκ τῶν χριστιανικῶν νομοματιῶν συμπεράσματα, καὶ εὐχεται συνέχειαν ἐτέρων ἐργασιῶν, δι' ὧν ἀρῶνται πλοῦτον διδασκαλίας οἱ ἐνδιαφερόμενοι. (Theol. Literaturblatt 30 Ὀκτωβρ. 1896. σελ. 532. πρβλ. Literarisch. Centralblatt. ἀριθ. 44. σελ. 1484).

Ὁ Ἐπίσκοπος **Κανταβριγίας** ἐκτιθέμενος τὸ μέγα ἐνδιαφέρον καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν «θεωρεῖ ἡμᾶς εὐτυχεῖς τοιαύτην πλουσίαν συλλογὴν ὑλικῶν παρ' ἡμῶν ἔχοντας» (You are fortunate in having so rich a store of materials close at hand). Ἐνθέρμως δὲ εὐχεται τὰ βέλιστα ἐπὶ τῇ ἀναπτύξει καὶ προαγωγῇ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (Lambeth Palace. London 23 Δεκεμβρίου 1890).

Ὁ σφόδρ **Müller** (20 Αὐγούστου 1889) γράφει ὅτι αἱ δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας λίαν ἐνδιαφέρονσαι παρέχουσι πολλὰς ὠφελείας εἰς τοὺς γνώστας τοῦ κλάδου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας.

Τὸ περιοδικὸν **Bildende Kunst** ἔτι αἱ δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας εἶναι εὐτυχῆς ἀπόδειξις ὅτι ἐν Ἑλλάδι τῇ τόσον πλουσία ἤρξατο καὶ ἡ σπουδὴ τῶν μνημείων τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς. (1890 Heft. 4 σελ. 416).

Ἡ **La Voce della Verità** ἀναφέρει ὅτι ὁ διάσημος **De Rossi** πλέκει ὑπέροχα ἐγκώμια διὰ τὸν σκοπὸν καὶ τὰς ἐργασίας, ἃς ἤρξατο παρέχουσα εἰς τὴν ἐπιστήμην ἢ ἰδρυοῖς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. (Roma 1890. N. 66).

Ὁ ἐν Ἐρλάγγῃ βαθύς γνωστὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης **Dr. Mar. Zucker** ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1890 γράφει ὅτι διὰ τῶν δημοσιεύσεων αὐτῆς ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τίθησιν ἐπὶ νέας ἀσφαλοῦς βάσεως τὰς μελέτας τῆς Βυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας. Ἐκφράζει δὲ ἐπὶ τούτῳ τὴν εὐγνωμοσύνην πάντων τῶν περὶ τὴν Βυζαντινὴν τέχνην ἀσχολουμένων.

Ὁ ἐν Königsberg καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. **Dehio** (24 Μαρτίου 1890) ὀνομάζει τὰς δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας ἔργα πλήρη ἀξίας.

Ὁ ἐν Πετρούπολει εἰδικὸς τοῦ κλάδου **Prince Lazarev**

(ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1890) γράζει, ὅτι διὰ τῶν ἔργων αὐτῆς ἡ Ἐταιρεία ὀξυδερκῶς φωτίζει πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, καὶ ὅτι ταῦτα εἰσὶ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ἐν Ρωσίᾳ σοφούς.

Ὁ ἐν Βουδαπέστη λόγιος ἀρχιμανδριότης **Γῶγος** γράφει περὶ τῆς Ἐταιρείας ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου 1890, ὅτι τὰ ἔργα τῆς Ἐταιρείας εἰσὶ σοφὰ καὶ περισπούδαστα, ὅτι ἡ ἰδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατέθετο ἀληθῶς φαινήν κρηπίδα εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι μελλούσας συγγραφὰς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, καὶ ὅτι τὰς δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας διακρίνει ζήλος ἀξιοθαύμαστος, ἐπιστημονικὴ γνῶσις καὶ ἀκρίβεια, τιμῶσα τὴν ἡμετέραν πατρίδα.

Ὁ διάσημος Ρῶσος **Τέριος Φιλίπποφ** (10 Ὀκτωβρίου 1890) γράφει, ὅτι εἰς τὰς σπουδὰς τῆς Ἐταιρείας ἀνήκει ἡ τιμὴ καὶ τὸ νέον βῆμα τῶν νέων τούτων μελετῶν καὶ ἀνακαλύψεων τῆς σημασίας τῶν κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων.

Ὁ **Csaplar Benedek**, ἐπιφανέστατος Οὐγγρος συγγραφεὺς καὶ καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς φιλολογίας, ἐκτιμήσας τὰς δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας οὐγγρῶσι μετέφρασε τὰς καὶ μετὰ εὐμενεσιῶν κρίσεων ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ **Katholikus Szemle**. 1891. V. füzet σελ. 828—835. Πρὸς βλ. καὶ **Kathol. Szemle**. 1905. σελ. 188—198.

Ἡ **Revue des Etudes Grécques** ἀναφέρει ὅτι ἡ ἰδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας εἶναι προωρισμένη γὰρ παράσχη πραγματικὰς ἐργασίας ἐν Ἑλλάδι. Αἱ πρῶται δημοσιεύσεις αὐτῆς ἐπιβεβαιούσι τὰς προσδοκίας τῶν ἐπιστημόνων, διότι εἰσὶ γόνιμοι εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν Βυζαντινὴν τέχνην κλ. Οἱ φίλοι τῶν Χριστιανικῶν Ἀρχαιοτήτων ἐκφράζουσι τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν διὰ τὰς

δημοσιεύσεις αὐτῆς κλ. (Τέμ. V. Paris 1892 σελ. 151—152.).

Ἡ **Revue de l' Art Chrétien** ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἰδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας θέλει ἐνισχύσει καὶ διαδώσει τὰς ἐν Ἑλλάδι σπουδὰς. Τὰ τέως δημοσιευθέντα ἔργα ἀποκαλεῖ λίαν σοφὰ (très savant). (Paris 1892. τ. III.).

Ὁ ἐν Πράγα καθηγητῆς κ. **Alvin Schultz** (23 Φεβ. 1899) ἐπὶ τῆ ἰδρύσει τῆς Ἐταιρείας γράφει· «ὅτι ἐπὶ τέλους ἤρξατο τὰ δίδηται παρ' ἡμῶν προσοχὴ καὶ εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Χριστιανικῆς τέχνης».

Τὸ **Byzant. Zeitschrift** (josef Strzygowski) ἐπιταῖς ἐν τῷ Διεθνῶ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ τῶν Παρισίων ἀνακοινώσεται τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας, ἐξαίρει τὸν ἔξοχον πλοῦτον τῶν δημοσιευομένων εἰκόνων τῶν ἐν Ἑλλάδι Χριστιανικῶν μνημείων, καὶ ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Ἐταιρείαν διὰ τὰς ἀνακοινώσεις αὐτῆς ταύτας. Ἡ δημοσίευσίς τῶν ἀνακοινώσεων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας εἶναι ἔργον ἐπιστημονικὸν ὑψίστης ἀξίας. (**Hohe Wert.**), (Τέμ. XII σελ. 423-424). πρβλ. τ. IV. σελ. 228. V. σελ. 241).

Εἰς τὸ **Bullet. Critique** ἀναφέρεται ἕτι αἱ δημοσιεύσεις τῆς Ἐταιρείας παρέχουσιν ἀληθῆ ὑπηρεσίαν οὐ μόνον εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἀρχαιολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς τέχνης.

Ἀναλύων δὲ ταύτας ἐξαίρει τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν αὐτῶν. (Millet) (Νοεμβρίου 1899. σελ. 626—628).

Εἰς τὸ αὐτὸ **Bull. Critique** ὅτι αἱ σπουδαὶ τῆς Χριστιανικῆς τέχνης εἰσὶ νέαι ἐν Ἑλλάδι. ὅτι πρὸ τοῦ 1884, οὐδὲν ἐγένετο· ὅτι ἡ ἰδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐφρόντισε περὶ πάντων· ὅτι αἱ προσπάθειαι αὐτῆς ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας· ὅτι δημοσιεύει

ἴδιον Δελτίον, ἴδρυσεν ἴδιον Μουσεῖον, ἐν ᾧ περιέχονται περὶ τὰς 3000 ἀντικείμενα, χειρόγραφα, ἄμφια κλπ. ὅτι αἱ ἐν Παρισίοις ἀνακοινώσεις, ἃς ἐποίησεν ὁ κ. Λαμπάκης περὶ κεραμοπλαστικῶν κοσμημάτων εἰσὶν ἐξόχου ἐνδιαφέροντος· ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας ἐπέτυχε πληρότητα κλπ. (Σεπτ. 1902, σελ. 529—530).

Τὰ **Βυζαντινὰ Χρονικὰ Πετροπόλεως** ἀναφέρουσι τὰς ἐν Βυζαντίῳ, Θεσσαλονίκῃ καὶ ἀλλαχοῦ μελέτας τῆς Ἐταιρείας, ὅτι αὐταὶ διεξήχθησαν λίαν ἐπιδεξίως καὶ ἐσιτέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. (Τόμ. IX. 1902, σελ. 37).

Ἡ **L'Echos d'Orient** ἀναφέρουσα τὰς ἀνακοινώσεις τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας ἐν τῷ ἐν Παρισίοις Διεθνῇ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ γενομένῃς, λέγει ὅτι εἶναι ἀληθῆς εὐχαρίστησις ἢ δημοσίευσις τῶν ἀνακοινώσεων τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας· ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐνόησαν ἐπὶ τέλος τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Χριστιανικῶν Μνημείων, ὅπερ ἀποδεικνύει ἡ ἴδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Αἱ λαμπραὶ καὶ πατριωτικαὶ ἐργασίαι τῆς Ἐταιρείας προκαλοῦσι ζωηρὰν εὐγνωμοσύνην (**la plus vive reconnaissance**). (Σεπτέμβριος 1903 σελ. 347).

Τὸ **Al-Machriq** ἐξάγει τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν δημοσιευομένων ἔργων τῆς Ἐταιρείας (Μάρτιος 1904. Νο 6).

Εἰς τὸ **Revue d'Histoire Ecclésiastique** ἀναφέρονται ἐξόχοι κρίσεις περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐν Παρισίοις ἀνακοινώσεων τῆς Ἐταιρείας. Καταλήγει δὲ λέγον·

«L'œuvre de M. Directeur est d'autant plus louable que parmi ses compatriotes, il n'a ni devanciers ni émules». (15 Ὀκτωβρίου 1904. σελ. 832—834).

Τὸ αὐτὸ **Revue d'Histoire Ecclésiastique** ἀναφέρει ὅτι ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας ἐποίησατο λίαν ἐνδιαφερούσας ἀνακοινώσεις περὶ τῶν Χριστιανικῶν

νικῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος ἀπαριθμει ἀπάσας ταύτας· καὶ ἐν τέλει εὐμειῶς μνημονεύει τὰς ἐν τοῖς Δελτίοις τῆς Ἐταιρείας δημοσιευομένας ἐργασίας (1905. σελ. 942 κλ.).

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου τοῦ Βατικανοῦ κ. **Μιχρούκης** εἰς τὸ Nuovo Bulletino di Archeol. Cristiana (anno XI) ἀναφέρει περὶ τῆς μεγάλης ἀξίας τῶν ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ ἀνακοινώσεων τῆς Ἐταιρείας, περὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὅτι εἶναι μέγαλον ἐνδιαφέροντος, καὶ ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς μεγάλας προσδοκίας τῶν ἐιδικῶν ἐπιστημόνων καὶ μάλιστα διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰδικοῦ Δελτίου, ἐν ᾧ μνημονεύονται αἱ λαμπραὶ ἐργασίαι τῆς Ἐταιρείας.

Ὁ εἰδικὸς καθηγητὴς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Greifswald κ. **Schultze** καὶ πάλιν

Ὅτι ἡ ἰδρυσις τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας παρέχει ἐξόχους ἐπωφελείας εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι μνημείων τῆς Χριστιανικῆς τέχνης διὰ τῶν περιοδειῶν τοῦ ἀκαμάτου ἐρευνητοῦ τῶν Χριστιανικῶν μνημείων κ. **Δαμπάκη**, αἵνα τοσοῦτω μᾶλλον ἔχουσι ἀξίαν, καθόσον μέχρι τοῦδε τὰ μνημεῖα ταῦτα ἦσαν ἄγνωστα. Μεγάλης ἀξίας εἰσὶν αἱ περιγραφαὶ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ὧν γίνεται κατὰ κανόνα βραχεῖα μνήμη.

Τὰς ἐν τῷ τελευταίῳ ἐν Ἀθήναις Διεθνεῖ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ ἀνακοινώσεις ἀποκαλεῖ μεγίστης ἀξίας κλ. (Theol. Literaturblatt. 3 Νοεμβρίου 1905).

Ὁ καθηγητὴς **Carl Kaufmann** ἐν τῷ συστήματι αὐτοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας λέγει ὅτι· χωρὶς νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς πολιτικοὺς λόγους, ὧν ἔνεκα ἡ Ἑλλὰς κατέχει πτωχὴν θέσιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὑποκειμένον ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντα πλοῦτον, ὀφείλομεν μετὰ τιμῆς νὰ ἀναφέρωμεν τὸν Διευθυντὴν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογι-

κοῦ Μουσείου. Μετ' εὐμενεσιάτων δὲ κρίσεων πολλαχοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀναφέρει περὶ τῶν συγγραφεῶν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἡμετέρου Μουσείου. (Carl. Maria Kaufmann. Christlich. Archäol. 1905. σελ. 47. 88).

Ἀπειρίαν δὲ εὐμενεστάτων κρίσεων ξένων σοφῶν εἰδικῶν ἀνδρῶν φυλάσσει ἡ Ἐταιρεία ἐν τῷ Ἀρχεῖφ αὐτῆς.

Πλὴν δὲ τούτων λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ πέμψωμεν μετὰ τοῦ παρόντος ὑπομνήματος δύο γαλλιστὶ συντεταγμένα φυλλάδια τοῦ ἐν Ρώμῃ διαμένοντος κ. Α. Palmieri, ἀποσπάσματα τῶν ἐν Πετροπόλει ἐκδιδόμενων «Βυζαντινῶν Χρονικῶν», ἐν αἷς ἐν ἐκτάσει ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἱστορίας, τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν τέως ἐργασιῶν τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας. Ἀπὸ τούτων ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς :

«Ce jour-là (τουτέστι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐταιρείας) les Grecs prirent une belle initiative. Jusqu'alors, l'étude de l'antiquité classique les avait, pour ainsi dire, exclusivement captivés. L'Association archéologique fondée en 1837 par ses travaux, s'était acquis des droits incontestables à la reconnaissance de l'hellénisme. ... le succès avait couronné ses nobles efforts... Malheureusement, l'étude de l'archéologie chrétienne avait peu éveillé les sympathies de cette société savante. Ses membres épris d'une belle passion pour les héros légendaires de l'âge classique s'intéressaient d'une manière insuffisante aux restes oubliés du christianisme naissant en Grèce. Ils ne songeaient pas certainement que tel monastère, telle inscription, tel morbre brisé d'église avait aussi une importance considérable dans l'histoire de la Grèce. Cependant l'hellénisme chrétien a marqué dans l'âme grecque un sillon lumineux. De même que la basilique de Saint-Sophie n'a rien à envier au Parthénon, ainsi l'Église grecque dans ses évêques et dans ses moines

a eu des personnages illustres dont les noms ne sont pas moins célèbres que ceux de l'âge de Périclès. Le but des premiers fondateurs de le Société Archéologique chrétienne était donc une sorte de réaction contre les partisans outrés du classicisme, une remise en honneur d'un genre d'études que les Grecs doivent cultiver avec un soin jaloux ».

Διηγούμενος δὲ τὰς ἐργασίας τῆς Ἑταιρείας λέγει :

De cette manière croyons attirer l'attention des amateurs d'études archéologiques et byzantines sur cette bienfaisante institution qui malgré la modicité de ses ressources, et indifférence du public a déjà rendu de réels services aux sciences en conservant les reliques de l'art chrétien en Grèce. L'héllenisme chrétien y a laissé d'immortels souvenir dans les Basiliques et les Monastères. Et si, avec un soin jaloux, on sort des ténèbres et l'on étudie les monuments de la civilisation païenne, d'autant mieux l'art chétien a droit, a plus justes titres, à ne pas être oublié, et à révéler ses trésors cachés. Les amis de l'art païen qui tiennent a la conservation du Parthénon et de l'Aeropole seraient mal inspirés, s'ils affectaient du mépris et de l'indifférence pour Sainte-Sophie ou le monastère de Daphni (*)

(*) M. L a m b a k i s a bien raison de s'écrier : «Οἱ Ἕλληνας τῆς σήμερον, οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνας, μὴ λησμονῶμεν ὅτι δὲν συνδεόμεθα τόσον μετὰ τῆς λαμπρᾶς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, ὅσῳ μετὰ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Ἄπαν τὸ θρησκευτικὸν ἡμῶν σύστημα, τὰ δόγματα, αἱ τελεταί, οἱ ὕμνοι, αἱ ἐορταί, ταῦτα πάντα δὲν ἐμορφώθησαν ἐπὶ τοῦ Περικλέους ἐν τῷ Παρθενῶνι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἁγίας Σοφίας. Ὁ Ἕλληνας ἐνθουσιᾶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παρθενῶνος, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Σοφίας πίπτει μάρτυς. Διὰ τὸν πρῶτον ναὸν ὀμιλεῖ ἡμῖν ἀπλῶς ἡ ἱστορία, διὰ τὸν δεῦτερον ὅμως ὀμιλεῖ αὐτῇ ἡ καρδιά! Οἱ Βυζαντιακοὶ ναοί, εἰς οὓς

La Société archéologique chrétienne a accompli une oeuvre patriotique en même temps que scientifique en allant à la recherche des anciens souvenirs de l'héllénisme chrétien. et jetant ainsi de vifs rayons de lumière sur la première période du cristianisme grec et sur l'admirable floraison artistique de la période byzantine.

ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ ἡμετέρα Ἐταιρεία κατώρθωσεν ἄνευ σπουδαίας ἐνισχύσεως καὶ διὰ μόνης τῆς εἰσφορᾶς τῶν μελῶν καὶ διὰ τινῶν βοηθημάτων, ἐκτάκτως παρεχόμενων, νὰ ζήσῃ ἐπὶ 23 ἔτη καὶ νὰ παραγάγῃ ἔργον ἐθνικῆς ἀληθῶς σημασίας, ὡς ὁμολογοῦσι πάντες οἱ ἀμερολήπτως ἐρευνῶντες τὰ πράγματα. Ἦδη ὁμως, ἔνεκα τῆς αὐξήσεως τῶν ποικίλων αὐτῆς ὑπο-

σήμερον εἰσερχόμενοι προσευχόμεθα, εἰσὶν οἱ αὐτοὶ ναοί, εἰς οὓς πρὸ ἡμῶν ἐν τῇ αὐτῇ πίστει θερμῶς προστηχθήθησαν οἱ πατέρες ἡμῶν. Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία τῆς Μονῆς Δαφνίου, Athènes 1889, p. 6. Ἀκρόπολις, 27 Novembre 1896. n. 5286.—Le mépris de l'Inspection générale des antiquités, du ministère de l'Instruction publique et de la Société archéologique d'Athènes pour les oeuvres du Bas Empire et du moyen-âge eut parfois des résultats désastreux. Pour ne citer qu'un exemple la nouvelle cathédrale à Athènes fut bâtie vers 1840 avec les débris de soixante-dix églises byzantines, démolies tout exprès. Journal des Débats, 25 Août 1896. — Quelques uns des monastères les plus célèbres de la Grèce, en particulier ceux de Kaisariani et d'Astérius sur le mont Hymette, furent tout-à-fait délaissés par la gouvernement grec. Ἐφημερίς, 29 avril, 1895, n. 119. Μονὴ Ἀστερίου, Μονὴ Καϊσαριανῆς. Νέα Ἐφημερίς, 20 Mai 1895, n. 140. A l'insouciance des Grecs, s'ajouta pendant la guerre avec la Turquie le vandalisme des Tucs, qui détruisirent ou pillèrent plusieurs collections d'antiquité, de la Thessalie, et endommagèrent des monuments anciens. Ἀπώλεια πολυτιμῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Θεσσαλίας. Τὸ Ἄστυ, 26 Juillet, 1897 n. 2403. Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες, ib , 6 Août, 1897.

χρεώσεων, τῶν ἀναγκαίως παρεμαρτυσῶν εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐξέλιξιν τῆς δράσεως αὐτῆς, εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ προχωρήσῃ ἄνευ σοβαρᾶς ἐνισχύσεως.

Θὰ ἦτο δὲ ἀληθῶς μεγάλη ἀπώλεια ἡ διακοπὴ τοῦ ἔργου τοῦ Σωματείου ἡμῶν, διότι ἡ δρᾶσις τῶν λοιπῶν περὶ τὰ θέματα ταῦτα ἀσχολουμένων οὐδέποτε δύναται νὰ θεωρηθῆ ἑπαρκῆς καὶ διότι ἡ ἀποκλειστικὴ ἐπασχόλησις εἶνε ἀπαραίτητος, καὶ διότι ἡ ὑπὸ εἰδημόνων ἐνέργεια ἐν ἐνὶ σωματείῳ εἰδικῶς ἀφωσιωμένῳ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν μιᾶς ἰδέας, εἶνε πολύτιμος εἰσφορά. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία εἰς πολυδαίδαλον ἀπασχολημένη ἐνέργειαν διὰ τὸ μέγα ἀληθῶς ἔργον τῆς περισώσεως καὶ συντηρήσεως τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, μόνον παρέργως δύναται νὰ ἐργάζεται καὶ ἐπὶ τῶν θεμάτων ἡμῶν· πρόδηλοι δὲ αἱ ἐκ τούτου ζημίαι.

Ἡ ἰδρυσις καὶ συντήρησις Μουσείων καὶ τοιαῦται ἐθνολογικαὶ μελέται δὲν εἶναι ἔργα ἰδιωτῶν. Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία ἄνευ ἐνισχύσεως εἶναι ἑπαρκῆς· τοιαύτην δὲ ἐνίσχυσιν μόνον τὸ Κράτος καὶ δύναται καὶ ὀφείλει νὰ παράσχη.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΙΣ ΤΟ ΛΑΧΕΙΟΝ ΣΤΟΛΟΥ-ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Διὰ τοῦτο ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία στηριζομένη εἰς τὰ πατριωτικὰ τῶν κ.κ. βουλευτῶν αἰσθήματα, τολμᾷ νὰ παρακαλέσῃ, ὅπως κατὰ τὴν τροποποίησιν τοῦ Λαχείου τοῦ Στόλου-Ἀρχαιοτήτων ψηφίση οἰονδήποτε ἤθελεν ἐγκρίνει ποσὸν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας.

Ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἄνευ σπουδαίας ὑλικῆς συνδρομῆς κατορθώσασα τοσοῦτον πλοῦτον νὰ προσ-

πορίσθαι εἰς τὸ ἔθνος καὶ τοσαῦτα κειμήλια ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς νὰ διασώσῃ, δὲν εἶναι ἀξία νὰ τύχῃ τῆς δεύσης προσοχῆς καὶ προστασίας ὑπὸ τοῦ ἔθνους ;

Ἄς ἐνισχυθῇ ἡ ἡμετέρα Ἐταιρεία διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν τελείαν πραγμάτων τῆς σκοποῦ αὐτῆς, ἀνεγείρουσα πρὸ παντὸς τὸ Χριστιανικὸν Μουσεῖον, ἐν ᾧ θὰ εὔρωσι στέγην τὰ πολύτιμα κειμήλια τῆς Χριστιανικῆς ἡμῶν Ἱστορίας, ὧν τινὰ μὲν ἐν σμικροτάτῳ ὕψῳ καὶ ἀσφυκτικῷ χώρῳ εὔρηνται σέσωρευμένα ἐν τῷ Κεντρικῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ, ἄλλα δέ, ἐν εἰς καὶ τὰ διαπρεπῆ ἔργα τοῦ μεγάλου Θεοσίου, εὔρηνται ἀπερριμμένα ἐν σκοτεινῷ καὶ καθύγρῳ ὡσαύτως ὑπογείῳ τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΠΠΟΥΔΩΦ

Ὁ Ἀντιπρόεδρος

ΣΤΑΥΡΟΣ ΑΝΔΡΟΠΟΥΔΟΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ

Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Οἱ Σύμβουλοι

Κ. Φ. Τσακωνόπουλος

Π. Καρολίδης

Ἰωάννης Μίνδλερ

Λουδοβίκος Νικολαΐδης

Σπυρ. Παπαφράγκος

Ἰωάννης Φιλιππίδης

